

**MEĐUKULTURALNI I MEĐURELIGIJSKI DIJALOG:
POZITIVNO ISKUSTVO HRVATSKE U
EUROPSKOM KONTEKSTU
INTERDISCIPLINARNI ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP S
MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM
Zagreb, 21. studenoga 2017.**

Tomislav KOVAČ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
kovactomislav@hotmail.com

Interdisciplinarni znanstveno-stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Međukulturalni i međureligijski dijalog: pozitivno iskustvo Hrvatske u europskom kontekstu* održan je u utorak 21. studenoga 2017. godine u dvorani multimedijalnog centra Muzeja Mimara u Zagrebu. Organizatori skupa bili su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO, a suorganizatori Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, koji je ujedno bio i idejni pokretač skupa, Hrvatsko katoličko sveučilište, Sveučilište u Zagrebu i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, pod pokroviteljstvom Vlade Republike Hrvatske. U programskom i organizacijskom odboru skupa bila je gospođa Rut Carek, glavna tajnica Hrvatskog povjerenstva za UNESCO pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske i doc. dr. sc. Tomislav Kovač, pročelnik Katedre fundamentalne teologije Katoličkoga bogoslovnog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Poticaaj za organizaciju toga skupa bila je međunarodna konferencija *Mawa'id – Rendez-vous for a Euro-Arab dialogue*, koja se od 9. do 10. prosinca 2016. godine održala u Parizu, u organizaciji UNESCO-a i Fundacije MBI Al-Jabeer iz Omana. Cilj te konferencije bio je unaprijediti dijalog Europe s arapsko-muslimanskim svijetom radi doprinosa susretu kultura i civilizacija te izgradnje mira u današnjem svijetu koji je obilježen različitim oblicima

ekstremizma, ideoloških isključivosti i nasilja. Hrvatski delegati na pariškoj konferenciji prepoznali su potencijale Republike Hrvatske na tom polju i pokrenuli su inicijativu da se sličan skup organizira u Hrvatskoj kako bi se na domaćoj, regionalnoj i međunarodnoj razini vrednovao specifičan povijesni, kulturalni i religijski kontekst hrvatskog društva.

U tom je smislu nakana zagrebačkog skupa jasno objašnjena u prigodnoj Knjižici sažetaka: »Jedna od vlastitosti Hrvatske je što se nalazi na poprištu zapadne, srednje i jugoistočne Europe. Ovaj specifičan zemljopisni položaj učinio je da Hrvatska tijekom svoje povijesti bude u doticaju s različitim etničkim, kulturnim i religijskim čimbenicima, koji su neminovno utjecali i na njezin vlastiti identitet. Iako je hrvatski narod već od 9. stoljeća pobliže vezan uz zapadnu Europu i rimokatoličku vjeru, gotovo od samog početka susretao se i s bizantskim kršćanstvom, kasnije i sa židovstvom, islamom i protestantizmom. Mnoge zapadnoeuropske zemlje, kao i Mađarska, Austrija i narodi jugoistočne Europe na više su načina pridonijeli razvoju hrvatske kulture, kako u književnosti, likovnim umjetnostima ili arhitekturi, tako i u načinu življenja, razmišljanja i političkog djelovanja. Upravo zbog ove dugačke povijesne povezanosti različite etničke i vjerske zajednice u Hrvatskoj dijele zajedničko pamćenje kojim se mogu međusobno identificirati i na njega se pozivati. Dramatična iskustva triju velikih totalitarizama 20. stoljeća, kao i još uvijek bolne rane uzrokovane nedavnim Domovinskim ratom nasreću nisu izbrisali etničku, vjersku i kulturnu različitost hrvatskog društva. Štoviše, zakonsko uređenje manjinskih etničkih i vjerskih zajednica, koje osigurava ne samo njihov položaj nego i promociju u hrvatskom društvu, može se uistinu istaknuti kao primjer mnogim državama u Europi i svijetu. Ovo pokazuje ne samo snošljivost hrvatskog društva u cjelini, koje u većini sačinjavaju Hrvati katoličke kulture i vjeroispovijesti, nego i želju Republike Hrvatske da se omogući što bolji etnički, kulturalni i vjerski suživot u modernom sekularnom društvu, unatoč izvjesnim poteškoćama koje se ponekad susreću u konkretnim životnim prilikama. Takav suživot nužno uključuje međusobno poznavanje i poštovanje kao i dijalog i suradnju za zajedničko dobro.

Glavna nakana interdisciplinarnog znanstveno-stručnog skupa *Međukulturalni i međureligijski dijalog: pozitivno iskustvo Hrvatske u europskom kontekstu* upravo je sljedeća: vrednovati kulturalnu i religijsku različitost kao sastavni dio hrvatskog društva, osvijestiti je pred građanima Hrvatske i pokazati je kao poticajan primjer zajednici europskih naroda i širem svijetu. [...] Uistinu, svojim bogatim povijesnim iskustvom i vlastitom međukulturalnom i međureligijskom raznolikošću koja je društveno prepoznata i priznata, Hrvatska može biti most

koji će, u europskim i globalnim razmjerima, povezivati ljude i narode te pokazivati da miran i usklađen suživot nije samo poželjan, nego i moguć« (str. 3).

U uvodnim pozdravima potporu zagrebačkom skupu izrazili su dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Mario Cifrak, rektor Hrvatskoga katoličkog sveučilišta prof. dr. sc. Željko Tanjić, rektor Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Damir Boras, uime predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti akademkinja Dubravka Oraić Tolić, zamjenica gradonačelnika Grada Zagreba Jelena Pavičić Vukičević te državni tajnik Ministarstva kulture Republike Hrvatske Krešimir Partl kao izaslanik predsjednika Vlade Republike Hrvatske i ministrice kulture. Svi su govornici naglasili aktualnost i važnost tematike skupa za hrvatsko društvo u cjelini kao i pozitivno obilježje skupa koji težište stavlja na dijalog i suživot u svrhu razvijanja otvorenog i tolerantnog društva koje će znati integrirati svoje kulturalne i religijske različitosti.

U pozdravnim riječima prof. dr. sc. Mario Cifrak istaknuo je kako je Katolički bogoslovni fakultet, kao najstarija sastavnica Zagrebačkog sveučilišta, rado prihvatio suorganizaciju skupa jer je »na tragu naučavanja Katoličke crkve i Drugog vatikanskog koncila« te je povezan sa stvarnošću i potrebama našega životnog prostora. »Imajući u vidu specifičnost našeg naroda koji živi na razdjelnici kršćanske Europe i Zapada, mi koji pripadamo zapadnom kršćanstvu, već time smo upućeni na ekumenizam, suživot i dijalog. Prisutnost pak islama želi nas, također, podsjetiti da nismo sami, i da ne možemo živjeti sami, već da smo upućeni i na međureligijski dijalog«, rekao je dekan Cifrak.

Obraćajući se prisutnima, rektor Hrvatskoga katoličkog sveučilišta prof. dr. sc. Željko Tanjić napomenuo je kako mu je drago da naslov skupa sadrži riječi »pozitivno iskustvo«, što ne umanjuje činjenicu i mogućih negativnih iskustava: »Imamo i poteškoća i izazova, a pripadnici manjinskih religijskih zajednica, oni koji nose drugačije vjerske i kulturne identitete, zasigurno ih posebno osjećaju, no, važno je i potrebno isticati pozitivna iskustva. U Hrvatskoj ponekad nismo sposobni vidjeti vlastita pozitivna iskustva ni spremni učiti jedni od drugih, nismo spremni prihvatiti činjenicu da su naša iskustva često pozitivnija od iskustava nekih drugih većih naroda, zajednica i društava. Stoga, ne skrivajući poteškoće, dobro je govoriti o pozitivnim iskustvima i o dijalogu koji postoji u Hrvatskoj. To je važno posebice danas kada se uz govor o religijama, kulturi i identitetu veže dosta negativnosti. Potrebno je pokazati da religije i vjerske zajednice mogu pridonijeti dijalogu, suživotu i da su često ona unutarnja snaga društva. Neka ovo bude sjeme i ohrabrenje svima koji to mogu da se međusobno nađu, podrže i vide što zajedno mogu učiniti.«

Skup *Međukulturalni i međureligijski dijalog: pozitivno iskustvo Hrvatske u europskom kontekstu* bio je interdisciplinarne naravi, okupio je šesnaest izlagača iz različitih područja: teologe, sociologe, pravnike, predstavnike vjerskih zajednica i voditelje različitih državnih institucija ili gradskih službi koji su involvirani u međukulturalni i međureligijski dijalog, a dvojica izlagača došla su iz inozemstva.

Radni dio skupa bio je podijeljen na tri tematske sesije. Prva sesija, naslovljena *Važnost međukulturalnog i međureligijskog dijaloga u globaliziranom svijetu*, željela je uvesti u temu i izazove skupa povezujući ih s međunarodnim gibanjima. Izlagači i teme bili su ovim redoslijedom: doc. dr. sc. Tomislav Kovač, pročelnik Katedre fundamentalne teologije Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: »Susret kultura, religija i civilizacija – nezaobilazan izazov 21. stoljeća«; akademik Ivan Supićić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: »Religija i kultura – uzajamnost i nadilaženja« (ispričao se zbog zdravstvenih razloga); prof. dr. sc. Željko Tanjić, rektor Hrvatskoga katoličkog sveučilišta: »Religija – kultura – identitet«; Igor Kitaev, UNESCO-ov Regionalni ured za znanost i kulturu u Europi (Venecija, Italija): »Uloga UNESCO-a u jačanju međukulturalnog dijaloga na primjeru Bosne i Hercegovine«. Moderatorica prve sesije bila je Rut Carek, glavna tajnica Hrvatskog povjerenstva za UNESCO.

Druga sesija bila je posvećena *Sociološkim i pravnim izazovima multikulturalnosti*. Sljedeća izlaganja održali su: doc. dr. sc. Roger Koussetogue Koudé, Katoličko sveučilište u Lyonu (Francuska): »Les impératifs de la diversité culturelle dans la mise en œuvre du droit international (Imperativi kulturalne raznolikosti u primjeni međunarodnog prava)«; prof. dr. sc. Gordan Črpić, prorektor Hrvatskoga katoličkog sveučilišta: »Religijska i nacionalna slika Hrvatske kao izazov za hrvatsko društvo«; izv. prof. dr. sc. Vedran Đulabić i dr. sc. Tijana Vukojičić Tomić, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu: »Pravni položaj vjerskih i nacionalnih manjina u multikulturalnom društvu: primjer Hrvatske«. Moderator druge sesije bio je doc. dr. sc. Zoran Turza, suvoditelj Katedre za teologiju na Hrvatskome katoličkom sveučilištu.

Treća sesija, *Suživot, dijalog i suradnja u hrvatskom društvu*, bila je usredotočena na konkretno multikulturalno i međureligijsko stanje u Hrvatskoj, stavljajući naglasak na praksu. Okupila je najviše izlagača, koji su obradili raznolike i životno važne teme: Veljko Kajtazi, zastupnik Hrvatskog sabora za nacionalne manjine: »Položaj nacionalnih manjina, osobito romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj«; Dan Đaković, Ured gradonačelnika Grada Zagreba – Sektor za promicanja ljudskih prava, civilno društvo i nacionalne manjine: »Nacionalne i vjerske zajednice u Gradu Zagrebu«; Šime Jerčić,

ravnatelj Ureda Komisije za odnose s vjerskim zajednicama Vlade Republike Hrvatske: »Djelovanje Ureda komisije za odnose s vjerskim zajednicama Vlade Republike Hrvatske« (ispričao se zbog zdravstvenih razloga); Željko Mraz, predsjednik Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj: »Poštivanje vjerskih sloboda u Republici Hrvatskoj«; mr. sc. Jasminka Domaš, glasnogovornica Židovske vjerske zajednice Bet Israel: »Doprinos židovske zajednice hrvatskoj kulturi i društvu«; muftija dr. sc. Aziz Hasanović, predsjednik Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj: »Integracija i zajednički život muslimana u Hrvatskoj – poželjan primjer europskoj zbilji«; Daniela Draštata, urednica i voditeljica multinacionalne emisije *Prizma* na Hrvatskoj radioteleviziji: »Zastupljenost nacionalnih i vjerskih manjina na Hrvatskoj radioteleviziji«; Dalibor Matić, voditelj Službe za razvojnu politiku Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske: »Doprinos Hrvatske u međunarodnoj razvojnoj i humanitarnoj politici«; mr. sc. Tvrtko Barun, voditelj Isusovačke službe za izbjeglice u jugoistočnoj Europi: »Pravni status i integracija izbjeglica u Republici Hrvatskoj«. Moderatori treće sesije bili su doc. dr. sc. Zoran Turza (umjesto predviđene dr. sc. Ane Biočić s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koja se ispričala zbog zdravstvenih razloga) i mr. sc. Nermin Botonjić, tajnik Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj.

Poslije svake tematske sesije upriličeno je vrijeme za raspravu i kratka stanka uz okrepu, a prije popodnevnog programa priređen je ručak za sve sudionike i publiku. Među promotivnim materijalima skupa tiskani su plakati velikog i srednjeg formata, pozivnice, program i prigodna knjižica sažetaka. Skup je bio adekvatno medijski popraćen kako radijskim i televizijskim priložima (gostovanje pojedinih izlagača u radio-televizijskoj emisiji *Susret u dijalogu* na Prvom programu Hrvatskog radija i HRT-u 4, vijesti na Hrvatskom katoličkom radiju, Radiju Sljeme i dr., reportaže u emisijama *Duhovni izazovi* i *Mir i dobro* na HRT-u 1), tako i izvješćima u tiskanim novinama i na pojedinim internetским portalima (Glas Koncila, IKA, internetske stranice institucija uključenih u (su)organizaciji, Narod.hr, Phralipen.hr i dr.). Predavanja pojedinih izlagača (Supičić, Đaković, Jerčić, Domaš, Hasanović) u međuvremenu su objavljena u *Novoj prisutnosti: časopisu za intelektualna i duhovna pitanja* (br. 1, 2018.). Opći dojmovi o temi, organizaciji i cjelokupnoj atmosferi skupa bili su, kako od strane izlagača i publike tako i od predstavnika medija, iznimno dobri.

Nakon plenarne rasprave, zaključni osvrt na skup iznio je doc. dr. sc. Tomislav Kovač. Podsjetio je kako su multikulturalnost i međureligijski dijalog nezaobilazne teme u današnjem globaliziranom svijetu obilježenom susretom kultura, religija i civilizacija, ali i migracijskim tokovima koji posljednjih

desetljeća uvelike utječu na strukturu i identitet zapadnoeuropskih društava. Pohvaljeni su svi predavači za njihova zanimljiva i poticajna izlaganja, koja su se u različitim sesijama međusobno nadovezivala i nadopunjavala. Moglo se primijetiti kako ključni pojmovi skupa – »kultura, multikulturalnost, međukulturalnost, religija, sekularno društvo, identitet« i drugi – nisu jednoznačni i kako ih treba postaviti u interakciji da bi ih se moglo potpunije razumjeti i primijeniti u konkretnoj stvarnosti. Isto tako, dijalog, suživot i suradnja pretpostavljaju otvorenost i trajni napor za ostvarivanje zajedničkog dobra društva.

Izlagачi su nudili različite pristupe zadanim temama: neki su pristupi bili idealistični, drugi problemski postavljeni, a treći više praktične naravi, no, svi su bili dobronamjerni i konstruktivni. Svi su sudionici skupa potvrdili kako su pravno uređenje i društveni položaj vjerskih, kulturalnih i nacionalnih zajednica u Hrvatskoj uglavnom vrlo dobri. Unatoč tome otvoreno se progovorilo i o različitim poteškoćama na koje pojedine zajednice nailaze. U (raz)govoru mogla se osjetiti stanovita frustracija spram nekih institucionalnih zapreka ili pak većinske Katoličke crkve, koju se ponekad smatra previše privilegiranom u odnosu na druge vjerske zajednice i nedovoljno zainteresiranom za dijalog s manjinskim zajednicama. Drugi su pak izlagачi negodovali da određeni ideološki krugovi proizašli iz bivšega jugoslavenskog komunističkog režima hrvatskoj državi i hrvatskom narodu stalno iznova nameću kolektivni osjećaj krivnje u odnosu na povijesnu prošlost ili ih se uvjetuje zahtjevima manjina, što uzrokuje napetosti u hrvatskom društvu i ne pogoduje mirnom suživotu. Bilo je, također, zanimljivo čuti što različite državne i gradske službe čine na području međukulturalnog i međureligijskog dijaloga ili prijama i integracije izbjeglica i migranata u hrvatsko društvo te koji je pogled hrvatskih medija na sve to.

Premda je mlada demokratska država, koja još uvijek prolazi kroz mnoge tranzicijske nedaće, Hrvatska ima sve potencijale da se nastavi razvijati kao otvoreno i tolerantno društvo u kojem će različite kulture, religijske tradicije i sekularnost moći ići zajedno i međusobno se obogaćivati. U tom su smislu ciljevi skupa postignuti. Naime, tim se skupom želio dati objektivan pregled stanja, položaja i života vjerskih i nacionalnih zajednica u hrvatskom društvu, u afirmativnom i dijaloškom ozračju. Željelo se, također, vrednovati kreativne mogućnosti kulturalnih i religijskih različitosti u stvaranju čovječnijeg i solidarnog društva. Zaključno je istaknuto kako bi se poruka skupa mogla sažeti u pet riječi, koje dijele isto početno slovo »p«: *prepoznati, priznati, poštivati, podržati* jedni druge i *prijateljevati* jedni s drugima. To bi ujedno mogla biti poruka cjelokupnom hrvatskom društvu.

U ime programskog i organizacijskog odbora dr. Kovač zahvalio je svim izlagačima, organizatorima i suorganizatorima, pozdravljajući uspješnu međuinstitucionalnu suradnju koja je tom skupu dala posebnu akademsku, društvenu i političku vrijednost. Osobito je zahvalio ministrici kulture Republike Hrvatske dr. sc. Nini Obuljen Koržinek što je podržala tu inicijativu te gospođi Rut Carek, koja je u ime Hrvatskog povjerenstva za UNESCO posredovala pred državnim i kulturnim institucijama i sa svojim suradnicama pružila veliku logističku podršku kako u organiziranju tako i u samom održavanju skupa. Na kraju je izražena želja da se takve i slične inicijative nastave i u budućnosti za dobrobit hrvatskog društva u cjelini i kao poticajan primjer susjednim i zapadnoeuropskim zemljama.